

4. Комітет Верховної Ради України з питань фінансів та банківської діяльності. Круглий стіл з обговорення питань щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (другого рівня) 16 вересня 2010 р.: [Електронний ресурс]. / Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/structure/pension-reform/events_ua.php#2

5. Парламентські слухання «Стан проведення пенсійної реформи та шляхи її вдосконалення» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl160211.htm

6. Проблеми становлення накопичувальної складової пенсійного забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / К., НІСД, 2011. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/430/>

7. Колобаев О. Накопительные принципы пенсионной реформы: попытка переосмысления / О.М. Колобаев, Р.А. Кокорев. – SPE-RO. – 2006. – №4. – С. 5–23.

8. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. №1058-IV // Урядовий кур'єр, 2003, 08, 14.08.2003 №150.

С.М. МАРХОНОС,
к. геогр. н., Інститут туризму ФПУ,
Н.П. ТУРЛО,
к.е.н., Інститут туризму ФПУ

Фактор розвитку туризму у зниженні рівня безробіття в Україні

Стаття присвячена вивченню регіональних проблем безробіття в Україні та пошуку шляхів мінімізації чисельності незайнятого населення завдяки подальшому розвитку туристичної сфери.

Ключові слова: ринок праці, сучасні тенденції ринку праці, зайнятість населення, безробіття, працевлаштування, туристичні потоки, туристична інфраструктура.

Статья посвящена изучению региональных проблем безработицы в Украине и поиску путей минимизации численности незанятого населения благодаря дальнейшему развитию туристической сферы.

Ключевые слова: рынок труда, современные тенденции рынка труда, занятость населения, безработица, трудоустройство, туристические потоки, туристическая инфраструктура.

The article is devoted to the regional problems of unemployment in Ukraine and the ways of minimizing the number of unemployed people due to future development of tourism.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших соціально-економічних проблем сучасного стану розвитку вітчизняної економіки та важливою характеристикою конкурентоспроможності ринку праці є безробіття.

Статистика свідчить, що на початок 2011 року безробітними в Україні були 1 785,6 тис. осіб, з яких 1 784,2 тис. осіб – громадяни працездатного віку.

Надмірне безробіття має негативні економічні та соціальні наслідки:

- перевищення фактичного рівня безробіття на 1% порівняно з його природним рівнем скорочує валовий національний продукт на 2%;

- зменшення джерел доходів сімей зумовлює деградацію споживання, зменшує попит на товари та послуги, змушує

податкову базу формування бюджету та реалізацію соціальних програм;

- зростає злочинність, збільшується кількість суїцидів (згідно з дослідженнями, зростання безробіття на 1% призводить до підвищення числа самовбивств на 4,1%, кількості заарештованих за кримінальні діяння – на 5,7%);

- призводить до соціально-економічної дестабілізації в країні.

Нові суперечливі тенденції динаміки українського безробіття потребують свого осмислення та врахування в розробці адекватної політики зайнятості на ринку праці. Тому обрана для розгляду тема є важливою та актуальною.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Протягом останніх років проблеми безробіття неодноразово знаходили своє відображення у працях вчених і практиків, серед яких: В. Галицький, І. Гнибіденко, І. Моцін, Ю. Маршавін, М. Папієв, Л. Шиян тощо. Шляхи мінімізації безробіття розглядали також такі українські дослідники цього питання, як П. Нікіфоров, А. Вольська, І. Петрова, А. Казановський, О. Котляр, В. Костиков, О. Рузавіна, В. Федоренко та інші.

Проте, незважаючи на значний загальносвітовий та вітчизняний науковий доробок, проблеми безробіття й нині недостатньо вивчені. Це залишає місце для подальших досліджень.

Метою статті є визначення шляхів скорочення безробіття в регіонах України завдяки розвитку туристичної сфери. Виходячи з цього були поставлені такі завдання:

- визначити основні тенденції, що були притаманні ринку праці України в 2010 році порівняно з 2009 роком;

- проаналізувати показники зайнятості та сучасний стан безробіття в країні;

- запропонувати шляхи мінімізації безробіття в регіонах країни завдяки розвитку туристичної сфери.

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

Виклад основного матеріалу. Ринок праці як економічна категорія виражає сукупність економічних відносин з приводу купівлі-продажу специфічного товару – робочої сили. Як економічне явище він є системою економічних механізмів, суспільних норм та інститутів, що регулюють рух робочої сили та її використання [1, с. 400].

Сучасний ринок праці, крім робочої сили та засобів виробництва, що належать різним власникам, передбачає: наявність єдиного правового поля та ринку житла; існування розвинутого ринку освітніх послуг; державне регулювання ринку праці [1, с. 400].

До основних тенденцій, що були притаманні ринку праці України в 2010 році порівняно з 2009 роком, слід віднести [2]:

- щодо економічної активності населення працездатного віку:

- збільшення рівня економічної активності з 71,6 до 72,0%;

- збільшення рівня зайнятості на 0,9%;

- зменшення рівня безробіття (за методологією МОП) з 9,6 до 8,8%;

- зменшення рівня зареєстрованого безробіття на 1,2%;

- зменшення (за методологією МОП) частки безробітних вивільнених з економічних причин (на 6,5%) і кількості працівників, які працювали у режимі неповного робочого дня (тижня) з економічних причин (на 5,8%); кількості економічно неактивних осіб, зневірених у пошуку роботи (на 6,6%); кількості вільних робочих місць (на 3,0%);

- збільшення навантаження незайнятого населення на 10 вільних робочих місць і зростання рівня працевлаштування незайнятого населення за допомогою державної служби зайнятості;

- зростання середньомісячної номінальної заробітної плати та індексу реальної заробітної плати відповідно на 20,0 та 19,4%;

- зменшення суми заборгованості з виплати заробітної плати на 17,3% та чисельності працівників, які вчасно не отримали заробітну плату, на 43,0%.

Збільшення рівнів зайнятості населення спостерігалось у всіх регіонах країни. Найбільше зростання зазначеного показника зафіксовано у Тернопільській (на 1,3 в.п.), Житомирській та Рівненській областях (на 1,2 в.п. у кожній). Найвище значення цього показника в 2010 році було у м. Києві (63,6%) та м. Севастополі (62,0%), а найнижчий – у Івано-Франківській (52,3%) області [2].

Підвищення зайнятості призвело до скорочення чисельності безробітних. Так, за методологією МОП, кількість безробітних у віці 15–70 років у 2010 році порівняно з 2009 роком зменшилася на 173,2 тис. осіб, або на 8,8%, та становила 1,8 млн. осіб. 72,2% від загальної чисельності безробітних становили мешканці міських поселень, решту – сільські жителі (493,5 тис. осіб). Зменшення кількості безробітного населення віком 15–70 років відбулося в основному за рахунок осіб працездатного віку. Рівень безробіття в

цілому по Україні знизився на 0,7 в.п. та становив 8,1% економічно активного населення зазначеного віку та був нижчим, ніж відповідний показник по країнах Євросоюзу (9,6%). Значне зменшення цього показника відбулося у Рівненській (на 1,3 в.п.), Закарпатській (на 1,2 в.п.), Донецькій та Кіровоградській областях (на 1,0 в.п. у кожній). Його максимальне значення спостерігалось у Рівненській області (11,4%, а мінімальне – у м. Києві (5,8%) [2].

Найбільше зростання потреби в працівниках упродовж 2010 року відбулося у Львівській (в 1,9 раза), Чернівецькій (в 1,6 раза) та Київській (в 1,5 раза) областях [2].

Загалом по країні навантаження незайнятого населення на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) зросло з 82 осіб на кінець 2009 року до 88 осіб на кінець 2010 року. За регіонами цей показник значно зріс у Полтавській (з 108 до 196 осіб) та Тернопільській (з 145 до 213 осіб) областях. Найбільше зменшення цього показника відбулося в Запорізькій (з 251 до 166 осіб), Львівській (з 218 до 120 осіб) та Чернівецькій (з 247 до 160 осіб) областях [2].

У 2010 році спостерігалось зростання рівня працевлаштування населення в усіх регіонах країни, крім м. Севастополя, за сприяння державної служби зайнятості. В Україні в цілому було працевлаштовано 744,5 тис. осіб, або 40,3% незайнятого населення, що перебувало на обліку цієї установи [2].

Однак, незважаючи на позитивні тенденції на українському ринку праці протягом 2010 року, проблема безробіття залишається актуальною і нині. Так, у січні-березні 2011 року чисельність зареєстрованих безробітних у містах України зросла на 25,4 тис. осіб (з 324,0 тис. осіб у січні до 349,4 тис. осіб у березні). Водночас у сільській місцевості в березні 2011 року їх кількість знизилася на 10,2 тис. осіб. Перед цим, у лютому, був значний стрибок зростання сільського безробіття – безробітних у селах стало більше на 12,8 тис. осіб, або на 4,9% [3].

Усього в березні 2011 року в Україні було зареєстровано 613,6 тис. безробітних [3].

Зменшенню чисельності безробітних в Україні може сприяти подальший розвиток туристичної сфери.

Протягом 2010 року Україну відвідали 21,1 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 2%, або майже на 381,2 тис. осіб, більше, ніж у 2009 році [4].

Привабливість кожного регіону для туристів залежить не тільки від його забезпеченості туристичними ресурсами, а й від наявності у цьому регіоні високого рівня закладів короткотермінового проживання та інших складових туристичної інфраструктури. Відповідно, висока забезпеченість регіону такими закладами потребує залучення великої кількості працівників, а це в свою чергу сприяє зменшенню кількості безробітних та збільшенню кількості зайнятих осіб як у даному регіоні, так і взагалі по Україні.

Ефективне використання працересурсного потенціалу туристичної сфери пов'язано з удосконаленням форм та методів регулювання його відтворювальних зв'язків на рівні

регіонів та країни в цілому. Туристична сфера потребує трудових ресурсів з різною кваліфікацією та специфічними особливостями їх використання.

До основних особливостей використання працересурсно-го потенціалу в туристичній сфері відносяться такі:

- сезонність використання. Сезонні коливання попиту на туристичні послуги зумовлюють сезонність у динаміці зайнятості в туристичній сфері. Чим триваліший туристичний сезон, тим вищий рівень зайнятості у відповідному регіоні чи країні. У сезон підвищеної туристичної активності зростає попит на трудові ресурси різної кваліфікації. Але при цьому суттєво зростає попит на низькокваліфіковану робочу силу. Це, у свою чергу, активізує процеси трудової міграції;

- різногалузевість освітньо-кваліфікаційної підготовки працівників туристичної сфери. Створення туристичних продуктів потребує співпраці фахівців різної кваліфікації. Функціонування туристичної сфери забезпечують не тільки працівники з туристичною освітою, але й з іншою, оскільки до туристичної сфери належать підприємства та заклади різного господарського призначення;

- багаторівневість кадрового забезпечення туристичної сфери. Можна виділити три рівні працівників туристичної сфери: виконавчо-технологічний, виконавчо-управлінський та креативно-управлінський. Виконавчо-технологічний рівень охоплює працівників, які мають спеціалізовану освіту, безпосередньо не пов'язану із наданням туристичних послуг, або некваліфікованих робітників. Вони забезпечують належний рівень функціонування підприємств транспортно-готельно-ресторанного, санаторно-курортного та ін. обслуговування. Виконавчо-управлінський рівень включає працівників, що забезпечують безпосереднє надання туристичних послуг споживачам. Вони можуть мати як спеціалізовану туристичну освіту (у тому числі й фах екскурсостова), так і будь-яку іншу переважно вищу освіту (економічну, географічну, історичну, соціологічну тощо). Третій рівень – креативно-управлінський – включає фахівців, що забезпечують створення туристичних продуктів та загальне управління туристичними підприємствами (підприємствами з організації подорожувальників) та сферою в цілому (на регіональному та загальнодержавному рівні);

- залежність концентрації ресурсів праці від концентрації туристичних ресурсів або попиту на туристичні послуги. Рівень зайнятості в туристичній сфері в цілому відповідає рівню її розвитку в країні чи регіоні. При цьому діє ефект мультиплікатора. Із зростанням рівня розвитку туристичної сфери суттєво зростає рівень зайнятості в суміжних та допоміжних галузях – ресторанному господарстві, транспорті, фінансово-страховій сфері тощо.

Завдяки змінам в організації та технології туристичної діяльності дана сфера стає все більш привабливою та відкритою для зайнятості жінок.

Унаслідок інтенсифікації розвитку туристичної сфери України чисельність зайнятих у ній зросла у 2010 році на 9,9% у по-

рівнянні з 2004 роком. Це пов'язано як із збільшенням кількості закладів проживання та інших складових туристичної інфраструктури, так і збільшенням кількості туристичних об'єктів, які є атрактивними для вітчизняних та іноземних туристів.

За показником питомої ваги зайнятих у туристичній сфері у загальній зайнятості у 2010 році всі регіони України можна поділити на чотири групи: з високим рівнем питомої ваги – АР Крим, Львівська область та місто Київ (саме в цих регіонах сконцентрована найбільша кількість туристичних ресурсів); з рівнем вище середнього значенням питомої ваги: Закарпатська, Херсонська, Одеська, Полтавська, Миколаївська та Вінницька області (в цих регіонах широко розвинені такі види туризму, як рекреаційний, лікувальний та пізнавальний, отже наявність цих ресурсів сприяє створенню відповідно й нових робочих місць); з середнім рівнем Волинська, Запорізька, Івано-Франківська, Чернівецька, Хмельницька, Харківська, Житомирська, Черкаська, Тернопільська (в цих регіонах туризм розвивається досить повільно, відповідно й частка зайнятих невелика); з низькою питомою вагою – Чернігівська, Дніпропетровська, Донецька, Рівненська, Луганська, Київська, Сумська, Кіровоградська області (ці регіони мають нижчий рівень спеціалізації на туристичній діяльності, але досить важливе значення має діловий туризм) (див. рис.).

Програма розвитку працересурсного потенціалу туристичної сфери України має виконуватись на трьох рівнях – державному, регіональному та на рівні підприємств туристичної сфери.

Державна політика має бути орієнтована на покращення умов природного приросту працересурсного потенціалу, покращення рівня охорони здоров'я, створення належних соціальних умов для функціонування та розвитку працересурсного потенціалу, запровадження заходів щодо поліпшення умов праці.

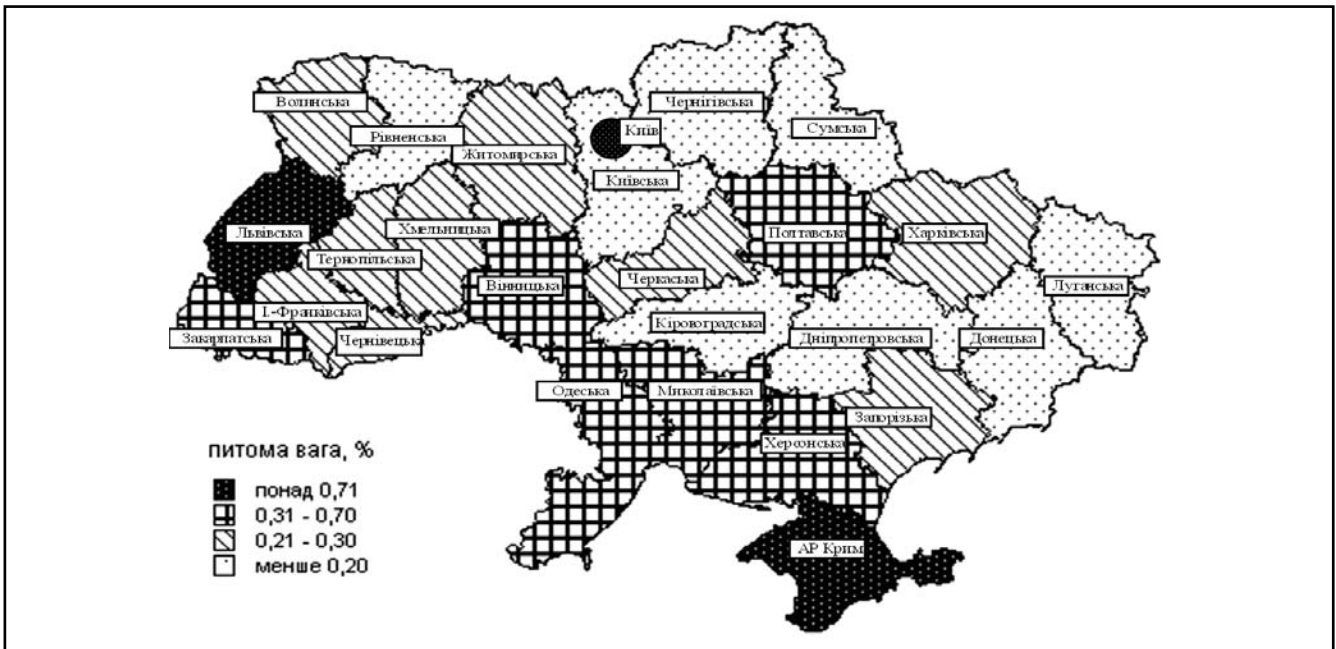
На регіональному рівні доцільно запровадити такі заходи удосконалення шляхів формування та використання працересурсного потенціалу туристичної сфери України:

Адміністративно-правові:

- запобігання оплаті праці працівників туристичної сфери нижче законодавчо встановленого мінімального розміру;
- забезпечення міжкваліфікаційних співвідношень у розмірах тарифних ставок;
- сприяння забезпеченню повного погашення заборгованості із виплати заробітної плати на туристичних підприємствах регіону та запобігання виникненню нових боргів;
- забезпечення виконання у повному обсязі заходів щодо легалізації робочих місць та доходів;
- проведення на підприємствах туристичної сфери моніторингу щодо стану використання робочої сили та обґрунтування впровадження режиму неповної зайнятості, гнучких форм зайнятості.

Соціально-економічні:

- створення умов щодо розвитку туристичної сфери у регіоні з метою забезпечення ефективної зайнятості трудових ресурсів;

Питома вага зайнятих у туристичній сфері у загальній чисельності зайнятих у регіоні

- сприяння створенню нових робочих місць у туристичній сфері регіону;
 - сприяння самоосвіті та професійному навчанню працівників туристичних підприємств регіону;
 - сприяння створенню сприятливих умов для стабільної та ефективної діяльності суб'єктів малого і середнього бізнесу туристичної сфери, забезпечення фінансової, кредитної та матеріально-технічної підтримки суб'єктів малого і середнього бізнесу туристичної сфери;
 - стимулювання підприємницької ініціативи у офіційно незайнятого населення з метою зростання чисельності осіб, зайнятих у туристичній сфері;
 - надання фінансової підтримки з обласного і державного бюджетів на реалізацію програм розвитку туризму у регіоні.
- Інноваційно-інвестиційні:**
- створення умов для інноваційних шляхів розвитку туристичної сфери регіону;
 - впровадження сучасних технологій прийому та обслуговування туристів;
 - модернізація існуючих робочих місць для працівників туристичної сфери з метою підвищення продуктивності праці;
 - створення сприятливих умов щодо залучення інвестицій у розвиток туризму в регіоні для збільшення у подальшому кількості робочих місць;
 - реалізація інвестиційних проектів щодо створення нових підприємств туристичної сфери у регіоні.
- Просторові:**
- оптимізація міжрегіонального співробітництва щодо підготовки та підвищення кваліфікації кадрів у туристичній сфері;
 - стимулювання міжрегіонального обміну висококваліфікованими кадрами туристичної сфери з метою обміну досвідом та допомоги в організації;

- забезпечення міжрегіонального обміну інформацією щодо ефективності використання працересурсного потенціалу туристичної сфери;
- оптимізація використання специфічних туристичних ресурсів з метою підвищення рівня зайнятості в регіоні, у тому числі за рахунок розвитку зеленого туризму;
- розробка та реалізація міжрегіональних та регіональних програм розвитку туризму спрямованих на оптимізацію використання працересурсного потенціалу.

Також на рівні регіонів необхідно сприяти зайнятості громадян, які потребують соціального захисту і не здатні конкурувати на ринку праці. Отже, на туристичних підприємствах слід створити робочі місця, що будуть доступні для осіб з особливими потребами.

Сприяння зайнятості громадян, які потребують соціального захисту і не здатні конкурувати на ринку праці також можливе шляхом проведення консультацій з питань започаткування та ведення власної справи у сфері туристичного бізнесу. Важливою категорією громадян, які потребують соціального захисту, є молодь. Тому доцільно забезпечити щорічне працевлаштування молоді на туристичних підприємствах, а також сприяти розвитку молодіжного підприємництва.

Важливе значення має і професійно-освітня підготовка кадрів туристичної сфери, підвищення фахового рівня робочої сили. Отже, для цього необхідно проводити вивчення проблемних питань щодо організації професійної підготовки працівників туристичної сфери, надавати консультації і методичну допомогу підприємствам туристичної сфери усіх форм власності щодо організації роботи і навчального процесу. Заслужують на увагу такі заходи, як: підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників туристичної сфери; оновлення матеріально-технічної бази спеціалізованих ВНЗ та ВНЗ, що готують працівників для туристичної сфери; здійснення моніторингу

працевлаштування випускників ВНЗ, що готують фахівців для туристичної сфери відповідно до потреб. Створення спеціальних локальних (місцевих) ринків праці фахівців туристичної сфери.

Керівники туристичних підприємств, у свою чергу мають сприяти: вирішенню проблем зайнятості; застосуванню мотиваційних механізмів; розширенню системи оплати праці; забезпеченню раціонального використання працересурсного потенціалу туристичної сфери; оцінюванню професійних характеристик, оцінюванню продуктивності праці; забезпеченню оптимальних умов праці та відпочинку.

Висновки

Отже, реалізація вищезапропонованих заходів призведе до зменшення рівня безробіття в Україні за рахунок залу-

чення вільних трудових ресурсів у туристичну сферу. Особливої актуальності ці заходи набувають в контексті підготовки до проведення в Україні чемпіонату з футболу Євро-2012.

Література

1. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua
3. Украинский Бизнес Ресурс // <http://ubr.ua>
4. Офіційний сайт Державної служби туризму і курортів // www.tourism.gov.ua

*Р.В. СКЛЯРОВ,
аспірант, Науково-дослідний економічний інститут*

Вплив податків на якість життя населення

У статті розглядається вплив податкової політики держави на якість життя населення.

Ключові слова: податки, якість життя населення, податкова політика держави.

В данной статье рассматривается влияние налоговой политики государства на качество жизни населения.

Ключевые слова: налоги, качество жизни населения, налоговая политика государства.

This article examines the impact of state tax policy on the quality of life

Постановка проблеми. В останні роки стає дедалі очевидніше, що здійснення соціальних та економічних реформ без розвитку системи оподаткування не тільки ускладнено, а й практично неможливо. Високий податковий тягар, складність податкового законодавства та його безперервне реформування, а через це і недосконалість, а також недостатня технологічність процесів податкового адміністрування часто призводять до ігнорування інтересів суспільства, масового ухилення від сплати податків.

За даними Міністерства економіки, рівень тіньового сектору економіки України становить 36% від офіційного ВВП, результатом чого є недоотримання Державним бюджетом України щороку понад 100 млрд. грн. [4]

Як наслідок при формуванні Державного бюджету України та розробці подальшої розподільчої політики держави різко зростає фінансова база витрат на соціальну сферу, що позначається на таких показниках, як рівень та якість життя населення, які визначають, в кінцевому рахунку, народний добробут.

У сучасних умовах система оподаткування виступає одним із найважливіших соціальних інститутів, процес розвитку якого позначається не тільки на загальноекономічних показниках, але і на соціальних показниках суспільного розвитку, соціальній політиці держави щодо підвищення якості життя населення.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання взаємозв'язку податків та суспільного добробуту, впливу податкової політики держави на показник якості життя населення загалом залишається мало дослідженим у вітчизняній науковій думці. У більшості випадків податкова політика держави розглядається як механізм впливу на економічний розвиток, при якому в кінцевому результаті відбувається зростання показників рівня та якості життя населення. Серед науковців, які приділяли увагу цьому питанню, потрібно відзначити: М. Мельник, С. Каламбет, Д. Красніков, Т. Черничко, Ю. Мазур, Є. Мригін, С. Барулін, М. Топоркова, Н. Грибкова, А. Магомедов та ін.

Метою статті є визначення впливу державної податкової політики на показник якості життя населення і підвищення суспільного добробуту, як кінцевої мети державної економічної політики загалом.

Виклад основного матеріалу. Тривала неувага до ролі оподаткування у формуванні та реалізації соціальної політики призвела до нестабільного його сприйняття у суспільній практиці. Зауважимо, що і самі питання сприйняття населенням та його соціальними групами системи оподаткування залишаються, як правило, поза увагою дослідників. А це призводить до спотвореного уявлення у населення про економічні та соціальні функції оподаткування, формуванню в